

1. DEMOGRAFICKÉ ASPEKTY ŽIVOTA CIZINCŮ

Vymezení pojmu a pobytu cizince v ČR

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky. 1. 1. 2014 vstoupil v platnost nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Tento zákon přinesl řadu změn. Jednou z nejzásadnějších změn je, že nová právní úprava v plné míře umožňuje existenci dvojího státního občanství. Další významnou změnou je umožnění získání státního občanství ČR pro cizince druhé generace žijící v ČR tzv. prohlášením, kdy po splnění zákonných podmínek má cizinec na nabytí státního občanství České republiky právní nárok. Tyto změny se promítly i v číselných údajích o nabývání státního občanství za rok 2014. Dne 6. 9. 2019 nabyl účinnosti zákon č. 207/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Podle této novely mohou nově nabývat státní občanství ČR prohlášením i děti a vnuci bývalých československých a českých občanů.

Pobyt cizinců v ČR se řídí zejména zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a pro specifické skupiny cizinců zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů (bližší viz kapitola 2. Mezinárodní ochrana a azylová zařízení), zákonem č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů (uplatnění tohoto institutu je podmíněno tím, že dočasná ochrana cizinců bude vyhlášena rozhodnutím Rady Evropské unie).

V Doporučeních OSN ke statistice zahraniční migrace z roku 1998 je pobyt v délce 3 měsíce až 1 rok považován za krátkodobý pobyt, který nezakládá změnu země obvyklého pobytu. Proto je tato kategorie v tabulkách zahrnována variantně – viz dále.

Vstup, pobyt a vycestování z území České republiky je v kompetenci Ministerstva vnitra, Ministerstva zahraničních věcí a Policie ČR. Cizinec může na území ČR pobývat přechodně nebo trvale. Důvody pro neudělení dlouhodobého víza nebo jiného povolení k pobytu (přechodnému i trvalému) jsou vymezeny zákonem č. 326/1999 Sb. Ministerstvo zahraničních věcí rozhoduje o udělení krátkodobého víza (tj. víza k pobytu do 90 dnů), tato oblast je upravena nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex); o prodloužení doby pobytu na krátkodobé vízum pak rozhoduje policie (odbor cizinecké policie). Policie (Ředitelství služby cizinecké policie) rovněž rozhoduje o udělení krátkodobého víza na hraničním přechodu.

K výrazné změně došlo k 1. 1. 2011, kdy vstoupila v platnost novela zákona č. 326/1999 Sb., provedená zákonem č. 427/2010 Sb. Na základě této změny došlo k přenesení působnosti v některých zásadních oblastech z policie na Ministerstvo vnitra, zejména jde o rozhodování o udělení dlouhodobého víza (tj. víza k pobytu nad 90 dnů) a dlouhodobých pobytů občanů třetích zemí a o agendu přechodných pobytů občanů EU a jejich rodinných příslušníků. Agenda trvalých pobytů byla na Ministerstvo vnitra převedena dříve, a to již od 1. 1. 2009.

Lze rozeznat následující kategorie cizinců pobývajících v ČR (dle zákona č. 326/1999 Sb. nebo č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů):

A. OBČANÉ ZEMÍ EU, NORSKA, ŠVÝCARSKA, ISLANDU, LICHTENŠTEJNSKA A SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO IRSKA PODLE ČÁSTI DRUHÉ DOHODY O VYSTOUPENÍ SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO IRSKA Z EU A EUROATOMU (ZKRÁCENĚ OBČANÉ EU ¹) A JEJICH RODINNÍ PŘÍSLUŠNÍCI

¹ V metodické části textu je používán zkráceně termín „Občané EU“, čímž jsou myšleni občané členských států Evropské unie a občané Norska, Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku podle části druhé Dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii (dále jen „výstupová dohoda“). Tato definice vychází ze zákona 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. V tabulkové části je však rozlišováno mezi občany EU27 (členské státy EU) a občany Norska, Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a Spojeného království, kteří spadají do působnosti výstupové dohody.

Rodinní příslušníci občanů EU, kteří sami nejsou občany EU a hodlají pobývat přechodně (déle než 3 měsíce) na území ČR společně s občanem EU, mají odlišný pobytový režim od ostatních občanů třetích zemí (hlava IVa. zákona č. 326/1999 Sb.).

1. občané zemí EU a jejich rodinní příslušníci, kteří jsou sami občané EU, bez osvědčení o registraci nebo povolení k trvalému pobytu

Občané EU mohou na území ČR pobývat přechodně na základě průkazu totožnosti nebo cestovního dokladu, nemusejí disponovat žádným dalším povolením k pobytu. Musí však ohlásit místo pobytu na území policii do 30 dnů ode dne vstupu na území, pokud je předpokládán pobyt delší než 30 dní (povinnost se nevztahuje na ty, kteří tuto povinnost splnili u ubytovatele).

2. občané zemí EU s osvědčením o registraci a jejich rodinní příslušníci, kteří nejsou sami občané zemí EU, s povolením k přechodnému pobytu

Doklad „Osvědčení o registraci“ (dříve „Potvrzení o přechodném pobytu na území“²) se vydává na žádost občana EU. Nejedná se o jeho povinnost mít zmíněný doklad k pobytu na území ČR – je to pouze jeho právo o tento doklad požádat. „Osvědčení o registraci“ usnadňuje občanům EU jednání s úřady, bankami a dalšími institucemi.

Zákonem č. 176/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony s účinností od 31. 7. 2019, došlo ke zkrácení platnosti „Potvrzení o přechodném pobytu na území“ z doby neurčité na 10 let³. Nově vydávaná „Osvědčení o registraci“ se vydávají s dobou platnosti na 10 let.

Statistiky týkající se těchto osob budou do jisté míry nepřesné. Důvodem je skutečnost, že tyto osoby ukončení svého pobytu na území ČR mnohdy nehlásí a nedochází tak k jejich deregistraci, resp. dochází k ní (až) v době ukončení platnosti „Potvrzení o přechodném pobytu na území/Osvědčení o registraci“.

Rodinní příslušníci občana EU, kteří sami nejsou občany EU a hodlají pobývat přechodně na území ČR společně s občanem EU, jsou povinni požádat Ministerstvo vnitra o vydání povolení k přechodnému pobytu, které se vydává formou „Pobytové karty“ a v případě rodinných příslušníků občanů Norska, Islandu, Lichtenštejnska, Švýcarska nebo Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen „Spojené království“) formou průkazu o povolení k pobytu podle § 117a zákona č. 326/1999 Sb.

3. občané zemí EU a jejich rodinní příslušníci s povolením k trvalému pobytu

- (i) Občan EU získá povolení k trvalému pobytu standardně po 5 letech nepřetržitého přechodného pobytu na území ČR (v zákonem stanovených případech může trvalý pobyt získat i dříve).
- (ii) Rodinný příslušník občana EU získá povolení k trvalému pobytu standardně po 5 letech nepřetržitého přechodného pobytu na území ČR.
- (iii) Cizinec, který je nejméně 1 rok rodinným příslušníkem státního občana ČR, který je na území přihlášen k trvalému pobytu, nebo který je rodinným příslušníkem občana jiného členského státu EU, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území, získá povolení k trvalému pobytu po 2 letech nepřetržitého přechodného pobytu na území ČR.

Občanům EU byl do konce roku 2017 vydáván „Průkaz o povolení k trvalému pobytu občana EU“ s platností na 10 let. Rodinnému příslušníku občana EU je vydáván „Průkaz o povolení k trvalému pobytu“, rovněž s dobou platnosti 10 let. Platnost těchto průkazů lze opakovaně prodloužit, a to o dalších 10 let. Od 1. ledna 2018 je i občanům EU vydáván „Průkaz o povolení k trvalému pobytu“. Od 2. srpna 2021 je občanům EU vydáván „Průkaz trvalého pobytu“

² Zákonem č. 274/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony s účinností od 2. 8. 2021, došlo k přejmenování „Potvrzení o přechodném pobytu na území“ na „Osvědčení o registraci“.

³ V roce 2019 byly u občanů EU s potvrzením o přechodném pobytu ukončeny pobyty, které měly platnost již více než 10 let od vydání dokladu. V dalších letech „pročištění“ Cizineckého informačního systému pokračuje vždy u osob, které dosáhnou 10 let od vydání dokladu.

a občanům Spojeného království dle výstupové dohody průkaz o povolení k pobytu podle § 117a zákona č. 326/1999 Sb., oba s dobou platnosti na 10 let.

B. OBČANÉ ZEMÍ MIMO EU (ZKRÁCENĚ „OBČANÉ TŘETÍCH ZEMÍ“)

4. občané třetích zemí pobývajících v ČR krátkodobě (obecně do 90 dnů) bez víz

Občané třetích zemí mohou na území ČR pobývat přechodně bez víza, stanoví-li tak přímo použitelný právní předpis Evropských společenství – nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1806 ze dne 14. listopadu 2018, kterým se stanoví seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci musí mít při překračování vnějších hranic vízum, jakož i seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci jsou od této povinnosti osvobozeni ve znění pozdějších předpisů. Dále mohou občané třetích zemí pobývat na území ČR bez víz na základě mezinárodní smlouvy, na základě nařízení vlády č. 215/2017 Sb., o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti a v některých dalších případech vymezených v § 18 zákona č. 326/1999 Sb.

5. občané třetích zemí pobývajících v ČR na základě krátkodobých víz

Seznam třetích zemí, jejichž občané jsou povinni mít při vstupu do schengenského prostoru (ČR je součástí tohoto prostoru) víza, je stanoven výše zmiňovaným nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1806. Povinnost mít vízum k pobytu na území ČR se vztahuje i na cizince uvedené v nařízení vlády č. 215/2017 Sb., o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti (jedná se o pobyty za účelem výdělečné činnosti).

6. občané třetích zemí pobývajících v ČR na základě dlouhodobých víz

Dlouhodobé vízum je udělováno s platností nejdéle na dobu 1 roku, za účelem sezónního zaměstnání nejdéle na dobu 6 měsíců.

Platnost víza, pokud byla stanovena kratší než 1 rok (resp. 6 měsíců), lze prodloužit, maximálně však na dobu 1 roku (resp. 6 měsíců). Na pobyt s uděleným dlouhodobým vízem s dobou platnosti 1 rok, lze navázat pobyt na základě vydaného povolení k dlouhodobému pobytu – toto oprávnění se nevztahuje na pobyt cizince s uděleným dlouhodobým vízem za účelem sezónního zaměstnání.

7. občané třetích zemí s povolením k dlouhodobému pobytu

Jde o povolení navazující na dlouhodobá víza, nebo v případech vymezených zákonem č. 326/1999 Sb. lze o toto povolení požádat i na zastupitelském úřadu ČR bez předchozího pobytu na základě dlouhodobého víza; toto povolení je možné vydat i na dobu delší než jeden rok a jeho platnost lze prodloužit.

8. občané třetích zemí s povolením k trvalému pobytu

Občané třetích zemí mohou o trvalý pobyt požádat:

- (i) Obecně po 5 letech nepřetržitého pobytu (započítává se doba pobytu na dlouhodobé vízum a povolení k dlouhodobému pobytu) v ČR. Zároveň se cizinci přizná právní postavení dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území.
- (ii) Po 4 letech nepřetržitého pobytu, a to cizinec, který na území pobývá v rámci přechodného pobytu po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany.
- (iii) Bez ohledu na délku předchozího pobytu, pokud o trvalý pobyt cizinec žádá z humanitárních nebo jiných důvodů hodných zvláštního zřetele, v zájmu ČR nebo pokud o něj žádá nezletilé nebo zletilé nezaopatřené dítě cizince s trvalým pobytem na území za účelem společného soužití rodiny.

9. cizinci s uděleným azylem

Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu pobývajících v ČR, kterým byl udělen azyl; azyl rozsahem práv a povinností odpovídá povolení k trvalému pobytu.

10. cizinci s udělenou doplňkovou ochranou

Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu pobývající v ČR, kterým byla udělena doplňková ochrana. Doplňková ochrana se udělí cizinci, který sice nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale v jeho případě jsou důvodné obavy pro navrácení do země původu, kde by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy. Udělená doplňková ochrana rozsahem práv a povinností téměř odpovídá trvalému pobytu – avšak s výhradou délky platnosti povolení k pobytu.

11. cizinci pobývající v ČR v rámci dočasné ochrany

Na základě zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců je možné aktivovat poskytování dočasné ochrany, a to pouze na základě rozhodnutí Rady Evropské unie. Jedná se o opatření při hromadném přílivu občanů třetích zemí, např. v důsledku ozbrojeného konfliktu, živelné pohromy nebo soustavného porušování lidských práv v zemi původu, které by mělo chránit tyto osoby a poskytnout jim dočasné útočiště do doby odeznění kritické situace. Dne 4. března 2022 bylo přijato prováděcí rozhodnutí Rady (EU) 2022/382, kterým se stanoví, že nastal případ hromadného přílivu vysídlených osob z Ukrajiny ve smyslu článku 5 směrnice 2001/55/ES, a kterým se zavádí jejich dočasná ochrana. Konkrétní podmínky udělování dočasné ochrany podle tohoto prováděcího rozhodnutí ještě specifikoval zákon ze 17. března 2022 č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace. Tento zákon byl opakovaně měněn a došlo k prodloužení jeho účinnosti. Na tento zákon v souvislosti s dočasnou ochranou navazují zákony č. 66/2022 Sb. (sociální otázky) a č. 67/2022 Sb. (otázky školství). Dne 23. ledna 2023 vešla v účinnost zákonem č. 20/2023 Sb. (tzv. lex Ukrajina IV) novela, která upravila zejména postup pro prodloužení dočasné ochrany o další jeden rok, tedy do 31. 3. 2024. Od dubna 2023 je účinná novela zákona č. 65/2022 Sb., ve znění pozdějších předpisů (tzv. lex Ukrajina V), která zavedla změny v nastavení sociálních dávek, v poskytování ubytování osobám s udělenou dočasnou ochranou, jakož i přechod zajišťování zázemí pro příjem a vyřizování žádostí o dočasnou ochranu na ministerstvo vnitra.

C. OSTATNÍ CIZINCI (bez ohledu na státní příslušnost)

12. žadatelé o mezinárodní ochranu

Jedná se o cizince hledající ochranu před pronásledováním nebo hrozící vážnou újmu. O mezinárodní ochranu mohou obecně žádat všichni cizinci včetně občanů EU (žádost občana EU však bude shledána nepřipustnou).

13. žadatelé o dočasnou ochranu

Cizinci, kteří žádají o dočasnou ochranu podle zákona č. 221/2003 Sb. a o jejichž žádosti nebylo dosud rozhodnuto (o dočasnou ochranu lze žádat pouze v případě, že byla aktivována rozhodnutím Rady EU).

Zvláštní kategorií jsou cizinci, kteří v ČR pobývají nelegálně. Jde např. o cizince pobývající v ČR po vypršení platnosti víz nebo povolení k pobytu nebo bez potřebných víz či povolení k pobytu apod.

Obsah kapitoly 1

V této kapitole se lze setkat s kategoriemi osob, které byly v seznamu na začátku textu zařazeny do oddílů A2, A3 (občané EU a jejich rodinní příslušníci s povolením k přechodnému a trvalému pobytu), dále B6, B7, B8, B9, B10, B11 (občané třetích zemí s dlouhodobým vízem, s povolením k dlouhodobému pobytu, s povolením k trvalému pobytu, cizinci s uděleným azylem, s udělenou doplňkovou ochranou a cizinci v rámci dočasné ochrany).

ČSÚ získává data o počtu cizinců z různých zdrojů – Ředitelství služby cizinecké policie ČR, jakožto správce Cizineckého informačního systému, poskytuje data o počtech povolení k pobytu a dlouhodobých víz a o počtech držitelů mezinárodní ochrany (tzn. cizinců s uděleným azylem či doplňkovou ochranou). Dalším zdrojem dat pro kapitolu 1 jsou údaje o nabytých občanstvích ČR

Odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra, které lze nalézt v tabulce **1-15**. Důležitým zdrojem dat pro tuto kapitolu jsou údaje demografické statistiky (ČSÚ) o demografických událostech cizinců (sňatek, narození, potrat, rozvod, úmrtí), které obsahují tabulky **1-10. až 1-14.** a graf zařazený do této kapitoly.

Tabulky **1-1. až 1-9.** vycházejí z počtu cizinců, který je ČSÚ poskytován Ředitelstvím služby cizinecké policie. Tabulka **1-1.** představuje nejobecnější shrnutí základních kategorií pobytů cizinců v ČR a zároveň obsahuje počty a podíly cizinců právě s těmito kategoriemi pobytů v časových řadách. Tabulka **1-2.** přináší časovou řadu informací o cizincích v členění podle regionu soudržnosti, kraje a okresu. V tabulce **1-3.** jsou uvedeny počty cizinců podle kategorií pobytu a pohlaví do úrovně jednotlivých okresů (resp. pražských obvodů). Tabulka **1-4.** obsahuje časovou řadu údajů za cizince podle jejich státní příslušnosti. Tabulka **1-5.** poskytuje informace o cizincích podle kategorií pobytu, pohlaví a státní příslušnosti. V tabulce **1-6.** je uvedeno 10 vybraných státních příslušností cizinců z hlediska jejich rozmístění v jednotlivých krajích. Tabulka **1-7.** obsahuje údaje týkající se vybraných státních příslušností cizinců z pohledu regionů soudržnosti, krajů a okresů. Následující tabulka **1-8.** pak poskytuje informace o věkové a pohlavní struktuře cizinců v ČR v členění podle typu pobytu. Tabulka **1-9.** se týká občanů třetích zemí s povoleným přechodným pobytem na území ČR podle účelu tohoto pobytu. Tabulka přináší údaje jak o celkových počtech těchto cizinců podle jednotlivých důvodů pobytu a pohlaví, tak i detailnější informace v členění podle nejčastějších státních příslušností. Jak již bylo zmíněno výše, tabulky **1-10. až 1-14.,** vycházející z údajů ČSÚ, uvádějí přehled o demografických událostech cizinců, přičemž tabulka **1-10.** je souhrnnou tabulkou, týkající se všech demografických událostí cizinců u nás, v časových řadách od roku 1995. Jednotlivé demografické události cizinců jsou pak uvedeny v tabulkách **1-11.** (narození), **1-12.** (sňatky), **1-13.** (rozvody) a **1-4.** (zemřelí). Poslední tabulka kapitoly, tabulka **1-15.,** je zaměřena na cizince, kteří nabyli státní občanství ČR.

Dvojitě čáry mezi sloupci znamenají zásadní změnu legislativy nebo statistické definice:

K první zásadní změně došlo **v roce 2000 z legislativního hlediska** (počátek platnosti nového zákona o pobytu cizinců). Zatímco do té doby rozlišoval zákon trvalé, dlouhodobé (nad 180 dní) a krátkodobé (do 180 dní) pobyty, od počátku roku 2000 se v zákoně toto rozdělení již nevyskytuje. V současnosti zákon rozlišuje pobyty trvalé a přechodné (přechodný pobyt občanů zemí EU a dlouhodobý pobyt (déle než rok) a pobyt na dlouhodobá víza (nad 90 dnů) cizinců z třetích zemí).

Další změna následovala rok poté – **v roce 2001** a v tomto případě šlo o **změnu statistické definice obyvatelstva.** V návaznosti na Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace a na Sčítání lidu, domů a bytů začali být do obyvatelstva ČR zahrnováni i azylantů a cizinci pobývající v ČR na víza k pobytu nad 90 dní, jejichž délka pobytu překročila 1 rok (do té doby bylo obyvatelstvo ČR tvořeno pouze osobami s trvalým pobytem na území). Postupně, se změnami legislativy (Zákona o pobytu cizinců), byly do statistik zahrnuty i další kategorie cizinců (v současnosti statistiky zahraniční migrace zahrnují rovněž cizince s dlouhodobým a přechodným pobytem v ČR).

K podstatné změně, a to **jak legislativní, tak definiční,** došlo **v roce 2004.** Legislativní změny souvisely hlavně se vstupem ČR do EU (bylo nutné vymezit dvě kategorie cizinců s různým pobytovým režimem v souvislosti s právem EU v oblasti volného pohybu osob). Dnešní legislativní podoba pobytového režimu je shrnuta v první části textu kapitoly.

Od 1. 1. 2011 došlo k **přenesení působnosti v některých zásadních oblastech z policie na Ministerstvo vnitra,** zejména jde o rozhodování o udělení dlouhodobého víza a dlouhodobých pobytů u občanů třetích zemí a o agendu přechodných pobytů u občanů EU a jejich rodinných příslušníků. Agenda trvalých pobytů byla na Ministerstvo vnitra převedena dříve, a to již od 1. 1. 2009. Přestože došlo k výše popsanému přesunu agendy na Ministerstvo vnitra, jsou data pro ČSÚ i nadále poskytována Ředitelstvím služby cizinecké policie, které je ze zákona správcem Cizineckého informačního systému. Od prosince 2011 však došlo ke změnám v metodice zpracování dat z Cizineckého informačního systému. Na rozdíl od předchozího období jsou při výběru dat pro stanovení počtu cizinců s povoleným pobytem na území ČR použita nová kritéria. Cílem nových kritérií je zpřesnění statistických výstupů.

V období od 1. 1. 2009 do 23. 6. 2014 byla vydávána zelená karta – jednalo se o doklad opravňující cizince k přechodnému pobytu na území a současně k výkonu zaměstnání na pracovní

pozici vedené Ministerstvem práce a sociálních věcí v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držitelé zelené karty.

Od 1. 1. 2011 byla do praxe zavedena modrá karta. I v tomto případě se jedná o doklad, který cizince opravňuje k přechodnému pobytu na území a současně k výkonu zaměstnání na pracovní pozici vyžadující vysokou kvalifikaci. Uvedené pracovní pozice jsou Ministerstvem práce a sociálních věcí vedeny v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držitelé modré karty.

Od 24. 6. 2014 byla do praxe zavedena zaměstnanecká karta – opravňuje cizince k přechodnému pobytu na území a současně k výkonu zaměstnání na pracovní pozici vedené Ministerstvem práce a sociálních věcí v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držitelé zaměstnanecké karty.

V průběhu roku 2019 byl dokončen legislativní proces související s návrhem zákona, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Předložen byl zejména z důvodu zajištění transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/801/EU ze dne 11. května 2016 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia, stáže, dobrovolnické služby, programů výměnných pobytů žáků či vzdělávacích projektů a činnosti au-pair. Zákon nabyl účinnosti ke dni 31. 7. 2019. Kromě transpozice výše zmíněné směrnice novela rovněž reaguje na poptávku pracovního trhu, vytváří transparentní systém ve formě kvót⁴ a přináší nový systém výběru správních poplatků. Další významnou novinkou je vznik nového druhu dlouhodobého víza tzv. mimořádné pracovní vízum. Mimořádné pracovní vízum je určeno k tomu uspokojit mimořádnou poptávku po pracovní síle v krátkém horizontu na ne úplně krátkou dobu (do 1 roku). Mimořádné pracovní vízum se bude vydávat pouze tehdy, pokud tak stanoví vláda a jen tomu, komu to vláda umožní. Vláda bude moci nařízením dočasně aktivovat vydávání mimořádného pracovního víza a stanovit mj. zdrojové země žadatelů o vízum, ekonomická odvětví, pro která bude vízum vydáváno, a objem vydaných víz. Vydávání víz bude ukončeno v případě následného dostatku českých pracovníků na trhu práce.

Novelou zákona o pobytu cizinců, která vešla v účinnost dne 31. 7. 2019, bylo nově umožněno cizincům, kteří na území České republiky pobývají na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia, a kteří úspěšně dokončili vysokoškolské vzdělání, podat žádost o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za účelem hledání zaměstnání, resp. žádost o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zahájení podnikání. Stejnou žádost jsou oprávněni podat také cizinci, kteří na území České republiky pobývají na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu, a kteří tento výzkum dokončili. Absolventi vysokých škol a výzkumní pracovníci tak mají možnost po skončení studia nebo vědeckého výzkumu získat pobytové oprávnění, jehož účelem je pouze samotné hledání zaměstnání nebo zahájení podnikání. Povolení k dlouhodobému pobytu na území za účelem hledání zaměstnání nebo zahájení podnikání se vydává s platností na devět měsíců, přičemž platnost tohoto povolení nemůže být prodloužena.

Statistické údaje k oblasti imigrace do České republiky za rok 2020 jsou ovlivněny pandemií onemocnění COVID-19, kdy od března 2020 docházelo postupně k zásadním omezením v letecké a jiné veřejné dopravě, řada států světa zakázala vstup na svá území jiným osobám než občanům a uplatňovala restriktce v oblasti svobody pohybu, což v důsledku vedlo k dočasnému zastavení nebo podstatnému omezení chodu zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí. S ohledem na koordinaci na úrovni EU, kdy byla přijata doporučení omezující jiné než nezbytné cesty do Evropské unie a doporučující limitaci vízové a pobytové agendy, pokračovalo omezení chodu mnoha zastupitelských úřadů. Tato opatření vedla k podstatnému snížení celosvětové mobility.

Dne 2. 8. 2021 vstoupila v účinnost novela zákona o pobytu cizinců, která provedla adaptaci nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1157 o posílení zabezpečení průkazů totožnosti občanů Unie a povolení k pobytu vydávaných občanům Unie a jejich rodinným příslušníkům, kteří vykonávají své právo volného pohybu. Průkazy vydávané rodinným příslušníkům občanů EU od té doby obsahují biometrické údaje. Nařízení EU 2019/1157 přineslo i změny v názvech těchto průkazů a dokladů. Dále tato novela reagovala na Brexit a přijetí výstupové dohody. V neposlední řadě tato

⁴ Nařízení vlády č. 220/2019 Sb., o maximálním počtu žádostí o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání, žádostí o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem investování a žádostí o zaměstnaneckou kartu, které lze podat na zastupitelském úřadu (účinnost od 1. září 2019).

novela v § 15a zákona o pobytu cizinců rozdělila definici rodinných příslušníků na tzv. „bližší“ a „vzdálenější“ rodinné příslušníky občanů EU a provedla dílčí úpravy navazující na návrh nového zákona o občanských průkazech.

Novela zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pobytu cizinců), která nabyla účinnosti dne 1. července 2023, s sebou přinesla několik změn. Hlavní změnou v zákoně o pobytu cizinců byla transpozice nové směrnice EU o modrých kartách (směrnice 2021/1883 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků ze třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci). Změny se dotýkají například rychlejších postupů, pružnějších kritérií pro přijímání a v neposlední řadě také rozsáhlejších práv držitelů modré karty, včetně snadnější mobility uvnitř EU. Novela zákona o pobytu cizinců přinesla rovněž změny v okruhu osob, které mohou žádat o dlouhodobý pobyt za účelem společného soužití rodiny (žádost již nemůže podat zletilý cizinec, i když by byl nezaopatřený). Žádost o trvalý pobyt již nemůže na území podat osoba, která pobývá na území pouze na základě tzv. fikce (až na několik výjimek); neúspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu již nemohou získat povolení k trvalému pobytu po 4 letech pobytu na území.

* * * * *

V roce 2023 činil počet legálně pobývajících cizinců (tj. s pobytem na dlouhodobá víza nebo s některým z typů povolení k pobytu, včetně registrovaných občanů EU a cizinců, kterým byla udělena mezinárodní nebo dočasná ochrana) 1 065,7 tisíce. Oproti roku 2022 to představovalo pokles o 50,4 tisíce osob. Podíl cizinců na celkové populaci ČR tak v loňském roce dosáhl hodnoty 9,8 %.

Z hlediska členění podle kategorií pobytu početně převažují cizinci zdržující se na území naší republiky přechodně, tj. na základě dlouhodobých víz, povolení k dlouhodobému pobytu, registrace k přechodnému pobytu (občané EU) nebo statusu dočasné ochrany. Přestože počet cizinců s trvalým pobytem absolutně oproti roku 2022 vzrostl, a to o 15,8 tisíce, dosáhl podíl cizinců s tímto typem pobytu pouze jedné třetiny z celkového počtu cizinců registrovaných na našem území.

Zajímavé údaje přináší tabulka o cizincích z třetích zemí s povoleným přechodným pobytem podle účelu tohoto pobytu (viz tabulka 1-9.). Z údajů uvedených v tabulce je zřejmé, že i v roce 2023 jednoznačně dominovaly účely pobytu spadající do kategorie „jiné“. Tyto účely pobytu již v roce 2022 nahradily dříve převažující „zaměstnání a podnikání“. V souvislosti s válkou na Ukrajině a přílivem uprchlíků tohoto státního občanství hledajících u nás dočasnou ochranu jde zejména o humanitární důvody. V loňském roce připadalo na kategorii „jiné“ celkem 393 797 cizinců-třetizemců přechodně pobývajících na našem území, přičemž jejich podíl činil téměř dvě třetiny (65,7 %) z celkového počtu cizinců z třetích zemí s povoleným přechodným pobytem. Ve srovnání s rokem 2022 to znamenalo pokles o 2 p. b. Do roku 2021 nejvíce zastoupený účel pobytu zaměstnání a podnikání se zařadil až na druhé místo, s podílem 20,2 %, přičemž meziročně vzrostl o 0,7 p. b. S odstupem (s 9,5 %) následovaly rodinné důvody, jejichž podíl rovněž oproti roku 2022 mírně vzrostl, a to o 1,1 p. b. Minimální nárůst (o 0,2 p. b.) byl zaznamenán v kategorii „studium“, na jehož základě pobývalo v ČR v roce 2023 celkem 4,7 % cizinců z třetích zemí s přechodným pobytem.

Ze sledovaných státních občanství jsou občané Ukrajiny (80,9 %) a Velké Británie (36,7 %) mezi těmi, jejichž účel pobytu patří nejčastěji do kategorie „jiné“. Občané Filipín (92,0 %), Mongolska (70,1 %), Běloruska (54,7 %) a Indie (49,0%) jsou ti, kteří v roce 2023 měli na našem území povolení k přechodnému pobytu nejvíce za účelem zaměstnání a podnikání. Účel pobytu „rodinné důvody“ je mezi nejpočetnějšími skupinami třetizemců nadprůměrně zastoupen u občanů Vietnamu (52,8 %) a Spojených států amerických (36,9 %). U občanů Kazachstánu (54,6 %) dominuje účel pobytu „studium“. Občané Ruska pak u nás přechodně nejvíce pobývají za účelem zaměstnání a podnikání (32,2 %) a studia (31,1 %).

Podíl žen-cizinek mezi roky 2021 a 2022 viditelně vzrostl, o 7,8 p. b. a dosáhl hodnoty 51,3 % z celkového počtu cizinců. Poprvé tak v roce 2022, za celou dobu sledování migračních statistik, ženy tvořily nadpoloviční většinu cizinecké populace u nás. V roce 2023 však došlo k poklesu a podíl žen (49,3 %) a mužů mezi cizinci byl téměř vyrovnaný.

Věková struktura cizinců vykazuje oproti věkové struktuře majoritní populace určité odlišnosti, které lze vysvětlit dosud převažujícími ekonomickými motivy migrace cizinců do ČR, ke kterým se v roce 2022 přidaly i důvody humanitární. Silně jsou tradičně zastoupeny zejména kategorie středního produktivního věku, tj. 30-44 let. V tomto věkovém rozmezí se v roce 2023 nacházela zhruba třetina (33,2 %) všech legálně pobývajících cizinců (oproti roku 2022, kdy bylo registrováno 32,5 %, tato hodnota mírně vzrostla). Celkový podíl kategorie 15-64 let se pak meziročně zvýšil o 2,1 p. b., na 80,6 %. Oproti tomu se meziročně snížilo zastoupení dětské složky, 0-14 let, a to z 16,5 % v roce 2022 na 14,0 % v roce 2023. Velmi nízký podíl v porovnání se strukturou populace ČR pak připadá na osoby v poproduktivním věku. V kategorii nad 65 let se v roce 2023 nacházelo pouhých 5,4 % cizinecké populace, tzn. o 0,4 p. b. více než v roce 2022.

Mezi cizinci převažují občané třetích zemí. Občané států EU-27⁵ tvořili v roce 2023 celkem 228,8 tisíce neboli 21,5 % z celkového počtu cizinců legálně pobývajících na našem území. Ve srovnání s rokem 2022 se však skupina cizinců ze zemí EU absolutně i relativně zvětšila, o 2,4 tisíce osob neboli o 1,2 p. b. Mezi cizinci z třetích zemí (i celkově) jednoznačně dominují Ukrajinci (574,4 tis.), následováni Vietnamci (67,8 tis.) a občany Ruské federace (41,0 tis.). Nejpočetnější skupiny z hlediska státního občanství mezi cizinci ze zemí EU představují Slováci (119,2 tis.), Rumuni (20,5 tis.), Bulhaři (17,9 tis.), Poláci (17,8 tis.) a Němci (12,7 tis.).

Zatímco počty u první nejpočetnější skupiny cizinců – Ukrajinců se meziročně viditelně snížily, a to absolutně o 61,8 tis. osob, počty druhé početné skupiny – Slováků mezi roky 2022 – 2023 mírně vzrostly, o 1,9 tis. osob.

Počty cizinců v roce 2023 viditelně poklesly ve všech krajích ČR. Mezi regiony s nejvyšší koncentrací cizinců patří tradičně Hl. m. Praha (343,2 tis.) a Středočeský kraj (149,1 tis.). Podíl cizinců registrovaných v našem hlavním městě se však oproti roku 2022 o něco zvýšil, a to z 31,0 % na 32,2 %. Oproti tomu na území Středočeského kraje zůstal podíl cizinců v meziročním srovnání zhruba na stejné úrovni a dosáhl hodnoty 14,0 % (tj. o 0,4 p. b. méně než v roce 2022). V pořadí z hlediska zastoupení cizinců dále následují kraje Jihomoravský (10,0 %), Plzeňský (7,3 %) a Ústecký (5,2 %). Ani u jednoho z výše jmenovaných krajů se oproti roku 2022 registrované hodnoty výrazně neměnily. Stejně tomu tak bylo i u regionů s nejnižší koncentrací cizinců, mezi něž patří Zlínský kraj (2,4 %) a Kraj Vysočina (2,8 %).

V rozmístění cizinců však existují určité rozdíly podle státního občanství. Obecně nejatraktivnějším regionem je pro všechny cizince Praha. Občané Ukrajiny se dále více soustřeďují ve Středočeském a Jihomoravském a Plzeňském kraji. Občané Vietnamu se kromě Prahy a Středočeského kraje ve vyšší míře usazují také v česko-německém pohraničí. Atraktivními regiony pro občany Ruské federace jsou vedle Prahy i Středočeský, Jihomoravský a Karlovarský kraj.

V rámci hl. m. Prahy je patrná vyšší koncentrace občanů Ukrajiny na území městského obvodu Praha 4 a Praha 9. Občané Vietnamu jsou ve větší míře soustředěni na území Prahy 4. Nejvyšší podíl občanů ruského státního občanství pak vykazuje Praha 5.

V roce 2023 získalo celkem 6 389 cizinců státní občanství ČR, což představovalo necelé procento, 0,6 %, z celkového počtu legálně pobývajících cizinců v ČR. Oproti roku 2022 (6 453) se počet získaných státních občanství jen nepatrně snížil. Nadpoloviční většina, 4 408 z celkového počtu cizinců, kteří získali státní občanství ČR v roce 2023, nabyla toto občanství udělením. Na základě prohlášení získaly státní občanství ČR zhruba tři desetiny (31 %) žadatelů. Mezi novými držiteli českého státního občanství bylo v roce 2023, stejně jako v předchozích letech, nejvíce občanů Ukrajiny (1 254). Dále následovali občané Ruské federace (1 175) a Slovenska (858).

V průběhu roku 2023 se na území ČR živě narodilo celkem 7 573 cizinců, což byl zatím nejvyšší evidovaný počet. Podobně nejvyšší registrované hodnoty (1 645) dosáhl i počet cizinců, kteří v roce 2023 na našem území zemřeli. Počet cizinců, kteří v loňském roce u nás uzavřeli sňatek, činil 7 254 osob, z toho 2 772 sňatků bylo uzavřeno mezi mužem-cizincem a ženou-Češkou a 2 584 tvořily sňatky ženy-cizinky a muže-Čecha. Zbytek, 1 898 evidovaných sňatků, připadal na sňatky mezi partnery, kterými byli oba cizinci.

⁵ Skupina zemí EU od 31. 1. 2020 nezahrnuje Velkou Británii